

УДК 342.34.001.73(477)

*Р. М. Мінченко*

СУТНІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Демократична трансформація українського суспільства, зокрема, створення його демократичної політичної і правової систем, в тому числі національної системи права та законодавства, об'єктивно обумовлює актуальність проблеми взаємозв'язку демократії і державної влади, зростання теоретичної ролі вітчизняної юридичної науки, яка має стати ефективним засобом її вирішення, основним методологічно обґрунтованим науковим інструментом забезпечення нових технологій вітчизняних державотворення і юридичного нормотворення [29, с. 10–18; 35, с. 5–6]. Відомо, що стан розвитку юридичної науки будь-якого державно упорядженого суспільства, особливо в сучасних умовах жорсткої конкуренції, залежить не тільки від чіткого визначення її об'єкта (предмета) пізнання, а й від обраної нею методологічної бази [11, с. 88].

У створенні сучасних і творчому переосмисленні в минулому здобутих юридичних знань сучасна методологічна база вітчизняної юриспруденції повинна передусім відображати закономірності соціального прогресу, який має людський вимір. Бо соціальний прогрес — це певний розвиток суспільних відносин, що неможливі без людини, яка одночасно є і основою і головною причиною цього розвитку. Думається, що справедливо сутність соціального прогресу М. Бердяєв вбачав в олюдненні людства, виході з природно-звірячого стану, елементарному звільненні людських сил, первісному становленні людської особистості на ноги [1, с. 175; 28, с. 393]. Тому соціальний прогрес, що стосується всіх форм і змісту соціальної взаємодії, в тому числі державної організації суспільних відносин, зокрема державної влади, різноманітних форм її реалізації, належить до будь-якої історичної епохи. Як зазначає академік АПрН України В. В. Цветков, «влада є функціональною особливістю, іманентною певній соціальній організації, і реалізується через соціальне управління. Інститути демократії, в свою чергу, є формою організації і здійснення

влади й управління. Звичайно, йдеться про демократично організоване суспільство» [32, с. 119].

Сьогодні розробки вітчизняної юридичної науки мають сприяти становленню і розвитку демократії в Україні як необхідної умови існування вільної, творчої особистості, відродженню в країні громадянського суспільства, неузурпованого тоталітарною державною владою, де широкий загал бере участь у виробленні правил співжиття і опосередковано впливає на творення демократичної правової держави. Як наголошує Президент України В. А. Ющенко, «супроти викликів сучасного світу Україна ставить найважливіше — додержання внутрішньої стабільності і демократію» [31]. Бо демократія в суспільстві, в якому люди живуть і управляють ним, є соціальною цінністю, сутність якої визначається тим, наскільки ця політична форма соціального буття реально забезпечує здійснення народовладдя чи правління народу. Слід зазначити, що термін «демократія» завжди, як в Україні, так і в інших країнах світу, використовувався і використовується в політичному лексіконі, не маючи єдиного визначення, хоча, дійсно, існує певний ідеал, що покладений в його основу. Але останнє не може бути аргументом сприйняття демократії як абсолютного явища з раз і назавжди даними ознаками [3, с. 197; 12, с. 101; 32, с. 79–80]. Звідси, проблема демократичної трансформації українського суспільства є однією з фундаментальних проблем розвитку України як незалежної, суверенної країни, яка, на жаль, й досі не розв'язана національною наукою, зокрема юридичною. І на сьогоднішній день не проаналізовані сутність і зміст цієї проблеми в гуманітарному аспекті. Тому, як видається, важко розробити стратегію руху України, зокрема стратегію державотворення і юридичного нормотворення. Це зумовлює потребу загальнотеоретичного юридичного аналізу проблеми, зокрема сутності демократичної трансформації українського суспільства в плані її людського виміру, розпочату в роботах Арістотеля, Р. Арона, Г. Гаджиева, Ф. Гаєка, В. Горбатенка, Р. Дая, А. Зайця, В. Кременя, Е. Кузьміна, А. Мельвіля, А. Медушевського, В. Нерсисянца, П. Рабіновича, Дж. Ролза, В. Селіванова, В. Сіренка, Д. Табачника, Ю. Тодики, А. Токвіля, К. Хессе, В. Цветкова та ін.

У даній статті автор буде намагатися проаналізувати процеси демократизації українського суспільства через призму їх гуманізації.

Сьогодні, після того як минуло майже шістнадцять років незалежності України, ми, на жаль, продовжуємо спостерігати глибоку суперечність між потребою переходу до демократичного соціально-економічного та суспільно-політичного, правового устрою життя, тобто потребою демократичної трансформації українського суспільства і реальною можливістю сприяння такому переходу, такій трансформації. Насамперед йдеться про існуючі суспільно-політичні системи, зокрема про «успадковану» державну владу, обтяжену тоталітарним минулим, правову, політичну і управлінську системи тощо. Саме тому, як видається, суттю сучасної політичної реформи в Україні має стати деконцентрація держав-

ної влади, її органічний зв'язок з органами самоврядування, ліквідація монополії кланововладних централізованих структур на реалізацію функцій держави, надання можливостей органам державної влади, як зазначав голова Верховної Ради України, «...бути нарешті владою для людей, а не над людьми» [20, с. 5; 23, с. 86–89], і, звичайно, «успадко-вані» від радянського політичного режиму світогляд і суспільну свідомість, в тому числі політичну та правову, що є важливими складовими політичної і правової культури і відображають інтереси певних соціальних сил. Зазначені культури покликані сприяти реалізації суспільних публічних потреб не тільки за допомогою нових політичної і правової систем, які мають бути створені в Україні у процесі сучасної політичної реформи, що, до речі, по-різному сприймається існуючими в Україні соціальними силами [33, с. 33–44], і ефективність функціонування яких (систем) має бути пов'язана передусім з реалізацією реальних потреб і інтересів людини, її прав і свобод, але й за допомогою формування індивідуальної, насамперед правової, свідомості і волі людини, що спрямовані на захист суспільного правопорядку як юридично оформленого балансу приватних і публічних соціальних інтересів. На жаль, норми чинного вітчизняного права, в тому числі і конституційного, спрямовані на встановлення та підтримку принципу і режиму законності в суспільстві, нині за своїми сутністю і змістом не відповідають, як видається, сучасним потребам побудови демократичної, правової, соціальної держави, де має бути конституційне гарантування суспільної свободи [24], взаємозв'язку держави і суспільства, органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Як зазначає академік АПрН України В. В. Цветков [32, с. 9], «надзвичайно важлива для теорії і практики демократії проблема взаємозв'язку демократії і свободи. Історичний досвід підтверджує, що свобода може успішно розвиватися, поглиблюватися і розширяться лише у лоні демократії, що буттям свободи є демократія, що рівень демократизму, досягнутий суспільством, визначає і сутність свободи цього суспільства та його членів. У свою чергу, свобода не є зліпком демократії. Вона лише активний стимул демократії. Демократизм суспільства передусім характеризує відносини між державою і громадянином. Посилення правових основ у взаємовідносинах держави і громадянина є невід'ємною частиною процесу подальшого розвитку демократії. Відомо, що поняття «свобода» є багатомірним за своїм призначенням інтелектуальним продуктом. Воно відбиває різні ознаки природної і соціальної, зокрема юридичної, взаємодії людини. В цьому розумінні виокремлюють такі загальні значення структури свободи, як внутрішній стан людини, внутрішню свободу індивіда і його зовнішню свободу, або здатність зовнішнього самовизначення, яке обмежується певним законодавством. І в першому, і в другому значеннях поняття свободи всі люди від природи принципово рівні, хоча, безумовно, в реальному громадянському і політичному житті існують суттєві відмінності. «Свобода, — писав К. Маркс [19, с. 372], — є право робити все те і займатися всім

тим, що не шкодить іншому. Межі, в яких кожен може рухатись без шкоди для інших, визначаються законом, подібно до того, як межа двох полів визначається межовим стовпом. Суспільна свобода є важливою передумовою становлення і розвитку вільної, творчої особистості, формування в Україні громадянського суспільства, неузурпованого тоталітарною державною владою і де забезпечуються, в тому числі захищаються, права людини [5, с. 154]. «Свобода, — наголошує Президент України В. А. Ющенко, — об'єднала Україну, і ця свобода призначена для кожного. Державне забезпечення оптимального співвідношення між свободою волі індивіда та юридичною рівністю всіх людей, їх правами, обов'язками та відповідальністю становить підвалини суспільних відносин, підґрунтям яких мають бути, як видається, моральні засади пріоритетності природних інтересів, прав і свобод людини перед державою — офіційним представником і захисником загальних інтересів суспільства, забезпечувачем політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя. По суті, свобода — це моральний вибір, який сприяє розвитку гідності особистості [37]. Як відомо, існуюча в Україні держава як політична організація державної влади та її нормативно-правова база повинні бути передусім спрямованими на закріплення взаємозв'язків держави з громадянським суспільством, що потребує постійного вдосконалення [24].

Державна влада демократично державно упорядкованого громадянського суспільства, до чого прагне Україна, кожна окрема гілка державної влади повинні не тільки мати чітко юридично визначену компетенцію, а й бути відповідальними перед цим суспільством і його членами, хоча Конституція як певна політико-юридична модель демократичного державно упорядкованого суспільства має регулювати також відносини взаємної, проте різної за характером відповідальності суспільства і держави, рішення якої спрямовані на прогресивний суспільний рух і відхилення від нього. Знання світоглядних і конкретних політико-юридичних орієнтирів допомагають визначити на тривалий термін тенденції суспільного руху, без яких неможливо ухвалити сучасні юридичні акти, які ґрунтувалися б на реальних соціальних потребах і інтересах.

Без глибокого усвідомлення природи соціальних процесів, що відбуваються в сучасному світі (зокрема, як у міжнародному публічному і приватному праві, так і у внутрішньому праві інших держав), сьогодні неможливо зрозуміти закономірності і перспективи власного національного правового і державного розвитку, взаємозв'язок управлінських і самоорганізуючих засад, неможливе і наукове планування і прогнозування цього розвитку [2, с. 10; 4, с. 114—214; 18, с. 169—184]. Діалог культур, зокрема правових, становить підґрунтя забезпечення взаєморозуміння між різними народами, їх політичними режимами і юридичними порядками. Як відомо, культура є не тільки основою соціального (в широкому розумінні слова) розвитку народів, їх організаційних форм (в тому числі — державних) і цивілізацій, а й визначальною умовою реалізації

творчого потенціалу людини. Саме тому, як видається, сучасний, абсолютно необхідний конструктивно-критичний аналіз історії держави та права і здобуті результати, в тому числі радянських учених, як і руху радянської юридичної науки, можуть і мають бути використані українськими науковцями, зокрема у порівняльних дослідженнях, і законодавцями у ролі моделей певних законодавчих актів або правових технологій у процесі законотворення [13, с. 24–31].

При цьому слід усвідомлювати, що об'єктивні тенденції можуть і не збігатися з цілями конкретної національної державної політики, в тому числі правової, яка завжди формується на основі реальних суспільних умов існуючого суспільного світогляду, а також певними державними службовцями, які покликані в подальшому реалізувати її. Їх суб'єктивні інтереси можуть суперечити об'єктивному суспільному розвитку, його якісним змінам, у тому числі і державним перетворенням у суспільстві. Просте кількісне накопичення, прирошування окремих чинників у процесі пізнання і перетворення існуючої соціальної дійсності не веде однозначно до якісної зміни сутності певного соціального явища, зокрема державної політики, законодавства, державного управління тощо, тобто не завжди, як видається, кількість переходить у якість. Кількість поганих законів не приведе до суми добрих законів. Це підтверджує і оцінка сучасної практики законодавчого процесу в Україні. Вона засвідчує, що перевага навіть в оцінці ухваленого законодавства в цілому нині віддається кількісним, а не якісним показникам. «Ми пишаємось кількістю прийнятих законів, — наголошує академік НАН України В. Я. Тацій, — але залишається актуальною проблема їх якості — як кожного закону, так і самого процесу законотворчості» [30, с. 5]. Демократія, зокрема як важлива передумова розвитку громадянського суспільства, все ж передбачає розробку і ухвалення не просто «кількісно нового» законодавства, що регулювало б суспільні відносини, а законодавства, яке було б справедливим і адекватним сучасним історичним реаліям — тобто правовим.

Процес подальшого формування громадянського суспільства і побудови правової, соціальної держави в Україні активно спонукає до відмови від усталених, діючих, проте вже неефективних методологічних принципів пізнання соціальної реальності, зокрема державно-владних відносин. Розробка нових принципів потребує нових підходів, спрямованих на створення політико-юридичних механізмів взаємозв'язку суспільства і держави. Передусім на часі зміна ідеологічних засад будівництва української правової держави і формування демократичного громадянського суспільства, насамперед системи державної влади, яка (зміна) має стати підґрунтям вітчизняної політичної і правової системи, в тому числі і системи українського права. Безумовно, якщо є прагнення побудувати демократичне державно упоряджене громадянське суспільство в Україні, ми повинні поглибити наше діалектичне пізнання сучасних суспільних відносин, їх організаційних форм. Слушно в даному контексті зазначає

академік НАН України В. Я. Тацій, що «...діалектика виступає власне як метод дослідження, а ідеалістичний або матеріалістичний підходи характеризують не стільки метод, скільки світоглядні позиції їх авторів» [29, с. 10–18; 10, с. 116–150; 26, с. 68–93]. Відомо, що державна влада, її юридична організація мають функціонувати не заради себе, а заради забезпечення цілості і сталого динамічного розвитку суспільства, створення відповідних умов життєдіяльності людини. Невипадково голова Партії регіонів України В. Ф. Янукович наголошує, що саме державна влада «відіграє вирішальну роль у визначенні стратегічної мети і перспектив суспільного розвитку, у виробленні й реалізації політичного курсу країни, консолідації суспільства, оптимізації суспільних відносин» [31]. А це насамперед передбачає встановлення, забезпечення і, безумовно, гарантування законних прав і свобод людини і громадянина, що мають стати основою суспільної свободи і державних інтересів в Україні. Звідси пошук шляхів удосконалення організації українського суспільства, перш за все державної влади, повинен стати стратегічною метою демократичного державотворення в Україні і не може обмежуватися внутрішніми закономірностями держави, суперечностями, що намагаються вирішити лише за рахунок адміністративної реформи, оптимізації зв'язків між державними органами, удосконалення повноважень державних посадовців. Безумовно, це важливо, але осторонь залишаються людина, взаємозв'язки держави і суспільства в цілому. А вони, як видається, — основне в системі державно упорядженого суспільства [25, с. 10–17]. Звідси державна влада у процесі демократичної трансформації українського суспільства, кожна її окрема гілка повинні мати не тільки чітко визначену компетенцію, а й бути відповідальними перед цим суспільством і його членами, хоча, дійсно, конституція, як певна політико-юридична модель демократичного державно упорядженого суспільства, має регулювати також відносини взаємної, проте різної за характером відповідальності людини, суспільства і держави.

Відомо, що певною характеристикою організації державної влади в колишньому СРСР було взаємодоповнення слабких традицій самоорганізації, самоврядування суспільства і сильних традицій державного патронату. Радянське право розглядалося не як таке, що фокусує у своїх нормах суспільно значущий інтерес як загальнообов'язкове мірило всіх інших видів суспільних інтересів, а як загальний політичний класовий інтерес тих, хто передусім був у даний час при владі. Людина зникала за особою громадянина [27, с. 77].

Реалії сьогодення в Україні свідчать скоріше про те, що й в незалежному суспільстві ми продовжуємо жити не за розумом, а за політичними гаслами тих, хто при владі. Відповідно часто заявляємо одне, думаємо друге, а робимо — третє. Тому, як видається, не можна розглядати будь-який юридичний акт таким, що нібито відповідає потребам і інтересам більшості суспільства, тобто правовим, а лише як юридичний документ, який закріплює волю представників державної влади, яка начебто є ви-

разом волі «всього народу». Не можна розвиток суспільних відносин оцінювати через призму задоволення лише державних потреб. Це і призвело в колишньому СРСР до одержавлення громадянського суспільства [17], що, як видається, і стало складовою джерела розвалу СРСР і, на жаль, було успадковане незалежною Україною, перетворилося в органічну складову джерела, зокрема, криміналізації українського суспільства, тіньозації національної економіки, корупції державної влади.

Людська поведінка обумовлена не тільки суспільними матеріальними потребами, а й духовно-творчою суттю природи окремої людини, яка завжди живиться певними сумнівами та запереченнями. Ця ідея, як видається, має стати зерном наукової концепції «національного гуманітарного простору України», яка в епоху так званого глобального гуманізму, демократичної трансформації українського суспільства є вкрай необхідною. Сьогодні, наголошує академік НАН України М. Жулинський, «...наш обов'язок дбати про національні гуманітарні цінності й пріоритети, не забувати про зростання нової глобальної культури — універсальної й позачасової» [8]. Світові процеси глобалізації, в тому числі культури, яким притаманні якісно нові рівні міжнародного співробітництва і конкуренції, рано чи пізно повинні привести нас до узгодження питань про загальні соціальні цінності, які мають супроводжувати соціальний рух до єдиного цивілізаційного простору.

На теперішній день, коли актуальною є проблема розробки державної стратегії демократичного розвитку України, наука, освіта, культура тощо мають розглядатися як основні складові цієї стратегії у їх органічному взаємозв'язку з духовністю. Духовність, як продукт розвитку культури, сприяє, як видається, передусім зближенню людей, еволюції суспільства, його організаційних форм, в тому числі державної, соціальному прогресу [22]. Вона (духовність), як категорія, зазначає актриса Національного академічного театру імені Лесі Українки В. Г. Заклунна, «специфічна, яку не можна зводити до визначення, вірити чи не вірити в Бога. Духовність — набагато ширше і глибше. Присутня вона — маємо людяність і благородство у спілкуванні. А де панує бездуховність, там маємо жорстокість, насильство, злочини. До того ж наслідків бездуховності ні в якій церкві не відмолити...» [36, с. 3]. Важливість проблеми духовності в житті людини обумовила її обговорення на Х Всесвітньому Руському Народному Соборі у квітні 2006 році, який прийняв Декларацію про права і гідність людини. На цьому Соборі ще раз були доведені цінність людини, її життя, неприпустимість посягання на них, що є основним положенням релігійно-морального світогляду.

Одержана Україною від колишнього СРСР сумна «спадщина», передусім гуманітарна, не сприяє суспільному, насамперед, теоретичному, усвідомленню реальної ролі українських держави і права в сучасному державно упорядкованому суспільстві, зміні ставлення громадськості України до об'єктивно необхідних державних функцій, особливо в перехідний історичний період, взаємозв'язку функцій державної влади

з функціями місцевого самоврядування. Підсумовуючи свій виступ на закритті другої сесії Верховної Ради України п'ятого скликання, голова Верховної Ради України О. О. Мороз наголосив, зокрема: «Курс на підвищення ролі і статусу місцевих рад, на зміцнення демократії залишається незмінним, він буде забезпечений Верховною Радою» [21]. Головне, що ця «спадщина» не сприяє пошуку нових методологічних і теоретичних засад як дослідження, так і перетворення «успадкованих» від колишнього СРСР суспільних, зокрема державно-правових, відносин.

Демократична трансформація українського суспільства, в тому числі економічних суспільних відносин, без належної уваги до їх соціально-етичного аспекту, спричинила лише тотальну деморалізацію суспільства, яка нині посилюється за рахунок щоденного тиску на свідомість людей низькопробної так званої маскультури. За деякими соціологічними дослідженнями майже 77% опитаних вважають за нормальне збрехати, аби просунутися по службі. Трохи менше вважають, що більшість людей спроможна піти на нечесний вчинок заради вигоди і що є чесні люди лише тому, що бояться викриття, а не через свої принципи. Красномовною оцінкою довіри людей до державних структур є відсоток цієї довіри. Так, податковій інспекції і міліції довіряють лише 1,4%, прокуратурі — 1,1, судам — 1,4, засобам масової інформації — 3,6% громадян [7]. Наголошуючи на взаємозв'язку моральних і економічних чинників у процесі їх впливу на розвиток суспільства, відомий в Україні учений, академік НАН та АМН України Ю. Кундієв зазначає, що «відкладати дотримання моральних норм і правил у біомедичних дослідженнях і в лікарській практиці доти, доки не розбагатіємо, неприпустимо і навіть небезпечно для будь-якого суспільства. В цьому разі ми просто свідомо законсервуємо свою відсталість» [15, с. 4; 6, с. 10].

І це стосується не тільки економіки. Суб'єктивні юридичні права і обов'язки сторін суспільних відносин є важливими моральними факторами, які впливають на розвиток цих відносин. Слушно зазначає О. І. Цибулевська, що «вони виконують роль визначників міри можливої і належної поведінки, морального і аморального, справедливого і несправедливого» [34, с. 15].

Морально-етичний напрям соціального розвитку є нині світовою тенденцією. Сьогодні державна політика у будь-якій сфері життєдіяльності суспільства, в тому числі юридичній, має бути моральною [16]. Проте юридична форма суспільних відносин, незважаючи на всю свою важливість і специфічність, не охоплює сутність і зміст права і держави. Окрім зазначеного ця форма також органічно пов'язана з іншими соціальними явищами та процесами і завжди певним чином, через певні аспекти відбиває загальносоціальні закономірності, соціальні потреби і інтереси. Тільки враховуючи максимально повно (безумовно, відносно) закономірності, суперечності даних суспільних відносин можливо виявити ознаки певного соціального, зокрема правового і державного, явища, яке досліджується, і підійти до його істини, наслідком чого має бути

розроблення концепцій, зокрема, правової держави, правового закону у сфері публічно- або приватно-правового регулювання тих чи тих суспільних відносин.

Вплив різноманітних чинників на суспільне життя в Україні має обов'язково враховуватися у побуті людей, особливо в сучасній державній політиці, яка визначає, зокрема, юридичні акти, що закріплюють певні політичні рішення. Саме тому, з методологічної точки зору, дослідження закономірностей права і держави, розроблення наукових пропозицій щодо сучасного державотворення і юридичного нормотворення в процесі демократичної трансформації українського суспільства, передбачає аналіз не тільки політичних і юридичних, а й загальносоціологічних аспектів, які тією чи іншою мірою обумовлюють необхідність пізнання даного об'єкта наукового дослідження. Нині все більше загострюється увага на необхідності вивчення не тільки нормативно-належного в державній діяльності, а й загальносоціального, обумовленого потребами насамперед соціальної взаємодії.

Сутністю процесів демократичної трансформації українського суспільства, усіх сфер його життєдіяльності є, насамперед, їх гуманізація, створення, зокрема, в механізмах державної влади і місцевого самоврядування та їх взаємодії умов забезпечення і захисту юридичними засобами суб'єктивних (публічних і приватних) прав і свобод людини і громадянина, а також законних інтересів юридичних осіб, що створені ними, перехід від «державоцентристської» до «людиноцентристської» ідеології. Остання, в демократичному суспільстві, по суті, має визначити структуру і функціонування зазначеного суспільства, в тому числі і чинної системи права.

Загальносоціальна функція права, яка об'єктивно пов'язана з його іншими характеристиками, не може залежити лише від волі і конкретних цілей володарюючих у суспільстві людей. Право, як видається, виконує в суспільстві не просто нормативну, інструментальну функцію, а й є органічною складовою людської культури, що постійно розвивається як і людина. «...Культура будь-якого народу, — зазначається у преамбулі Декларації прав культури, розробленої під керівництвом академіка РАН Д. С. Ліхачова, — визначаючи його духовну унікальність, відбиваючи його творчі сили і здатності, водночас є надбанням всього людства». Чому надбання всього людства? Тому, що «культура, — як говорить відомий актор Сергій Юрський, — це самообмеження, вона захищає суспільство від занепаду, від ослаблення душі» [9, с. 34].

Безумовно, у процесі функціонування суспільства, в тому числі держави, важливу роль відіграє формальна визначеність юридичних норм, що сприяє, зокрема, запровадженню юридичної рівності кожного перед законом і судом. Проте формальна визначеність не охоплює всю сутність права. Дійсно, для правника юридичний аспект права, законність в суспільстві має бути вищою за все. Але для того, щоб смак законності залишався б стабільним, закон має бути правовим, зокрема справедливим.

вим, а це не одне й теж, що невизначеність у праві або стабільність беззаконня. Що ж до демократичної, правової держави, то вона має забезпечувати не тільки режим законності в країні, а й наукову обґрунтованість публічно-правових стандартів, в тому числі функціонування органів державної влади.

Потреби демократичної трансформації України, динамічного процесу становлення українського громадянського суспільства і відповідної демократичної, правової, соціальної держави вимагають не тільки зміни парадигми [14, с. 75] вітчизняної юридичної науки, а й окремих цілей і напрямів дослідницької роботи, зокрема у сфері функціонування вітчизняної правової системи, в тому числі системи чинного права. Необхідність формування сучасної правової парадигми вітчизняної юридичної науки, спрямованої передусім на пізнання реальних потреб і інтересів людини як суб'єкта права, обумовлена принаймні двома чинниками. По-перше, потребами реформування вітчизняних державної влади, права і законодавства, «успадкованих» від колишнього радянського політичного режиму. По-друге, потребами практики юридичного супроводження конкретних заходів здійснення, зокрема державної і правової реформ у країні.

Отже, демократичний зміст реформ вітчизняних держави і права та правової парадигми України, «успадкованої» від політичного режиму колишнього СРСР, хоча й тісно переплітаються, але аж ніяк цілком не збігаються. Реформа вітчизняного, наприклад, чинного права передбачає змінення, доповнення, оновлення, систематизацію чинного законодавства, норми якого мають закріпити відповідний баланс реально існуючих в суспільстві приватних і публічних інтересів. Що ж до формування (як складової правової реформи) сучасної правової парадигми України як наукового простору розвитку юридичного знання, теоретичної передумови розвитку вітчизняної юридичної науки і демократичного перетворення Української держави та чинного права, то воно означає, зокрема, певну систематизацію правових ідей і поглядів на становлення функціонування і розвиток сучасних правових і державно-владних відносин у країні, обумовлених об'єктивною необхідністю консолідації українського суспільства за допомогою, зокрема, збалансування взаємозв'язку і розмежування суспільних приватних і публічних інтересів. Сучасна вітчизняна правова парадигма, як видається, пов'язана і з юридичною наукою, і з юридичною практикою. На її основі, з урахуванням філософсько-правового розуміння закономірностей поведінки учасників існуючих державних і юридичних відносин, мають, як видається, створюватися теоретичні засади розроблення і впровадження юридичних норм у соціальну дійсність України.

Як відомо, державний вплив спрямований головним чином на упорядкування певних відносин конкретно-історичного державно упорядженого суспільства, обумовлених наявністю суперечливих приватних і публічних соціальних потреб і інтересів. По суті, це вимагає, щоб державна діяльність була не тільки публічною, а й конкретно визначеною, тобто

історично обмеженою. Що ж до правової парадигми і, навіть певної доктрини, які на відміну від конкретної державної діяльності створюються і живляться завдяки різним науковим точкам зору на один і той самий предмет, іноді навіть взаємовиключаючим одна одну, то вони все ж спроможні вийти за межі реальних потреб і інтересів тих, хто володіє матеріальними цінностями і керує в даний час суспільством. Саме це й надає правовій парадигмі України здатності бути теоретичною основою державної правової політики, спрямованої передусім на демократичну трансформацію українського суспільства, надаючи йому людського виміру.

Автор розуміє, що визначена у назві проблема не може бути вирішеною в одній статті і вона (проблема) заслуговує на подальше вивчення. Від того, як ми будемо розуміти сутність і, безумовно, зміст проблеми демократичної трансформації українського суспільства, буде залежати розроблення стратегії державотворення і юридичного нормотворення в Україні.

Л і т е р а т у р а

1. *Бердяев Н. А.* Философия свободы // Философия свободы. Смысл творчества. — М., 1989. — С. 175.
2. *Булгаков М. А.* Мастер и Маргарита. — М., 2004. — С. 10
3. *Василевич Г. Д.* Демократия и единство государственной власти // Правова держава. — К., 2006. — Вип. 17.
4. *Горбатенко В.* Політичне прогнозування: Теорія, методологія, практика. — К., 2006.
5. *Джованьоли Р.* Спартак. — К., 1988.
6. *Дзеффирелли Ф.* Не стоит отрицать «тёмные комнаты» // Аргументы и факты в Украине. — 2004. — № 1.
7. *Долженко Г.* Особливості національної соціології: Нотатки на полях одного дослідження // Урядовий кур'єр. — 2006. — 6 черв.
8. *Жулинський М.* Національний гуманітарний простір: проблеми і перспективи: (Тези виступу на Загальних зборах НАН України 5 травня 2006 р.) // Урядовий кур'єр. — 2006. — 13 трав.
9. Запреты надо нарушать. Но разумно, талантливо и со вкусом // Аргументы и факты в Украине. — 2006. — № 52.
10. *Игнат'ев В. А.* Роль материалистической диалектики в разрешении альтернатив биологического познания // Философия и общество. — 2006. — № 3.
11. *Кампо В.* Методологія науки // Український юрист. — 2006. — № 10.
12. Категории политической науки: Учебник. — М., 2002.
13. *Копиленко О. Л., Мурашин Г. О.* Правове регулювання як ефективний засіб нормативно-правової уніфікації і правотворчості // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. — 2005. — № 1–2.
14. *Кун Т.* Структура научных революций. — Благовещенск: БГК им. Бодуэна де Куртенэ, 1998.
15. *Кундієв Ю.* Світло і тінь біоетики // Голос України. — 2004. — 29 верес.
16. *Литвин В.* Моральна політика як нова цінність української демократії // Голос України. — 2006. — 18 берез.
17. *Литвин В.* Прорив до громадянського суспільства // Голос України. — 2005. — 26 січ.

18. Луценко К. Прогнозирование развития международных отношений // Свободная мысль. — 2006. — № 7—8.
19. Маркс К., Энгельс Ф. Твори. Т. 1.
20. Мороз О. Бути владою для людей, а не над людьми: Інтерв'ю Голови Верховної Ради України журналу «Віче» // Віче. — 2006. — № 21.
21. Мороз О. Нова якість роботи парламенту і влади взагалі: Виступ Голови Верховної Ради України на закритті другої сесії Верховної Ради України п'ятого скликання // Голос України. — 2007. — 16 січ.
22. Олексій II, найсвятіший патріарх Московський і всея Русі. «Духовная жизнь — это ежедневное возделывание земли своего сердца» // Известия. — 2006.
23. Прієшкіна О. Децентралізація державної влади та розширення прав місцевого самоврядування: проблеми і перспективи // Право України. — 2006. — № 11.
24. Про заходи щодо посилення контролю за діяльністю Збройних сил України та інших військових формувань: Указ Президента України від 12 грудня 2006 р. // Урядовий кур'єр. — 2006. — 20 груд.
25. Селіванов В. Державна влада як елемент державно упорядженого суспільства в Україні // Право України. — 2006. — № 9.
26. Семенов В. С. Диалектика взаиморазвития общества, культуры, цивилизации // Философия и общество. — 2006. — № 2.
27. Сіренко В. Ф. Інтереси і влада. — К., 2006.
28. Соловьев В. С. Оправдание добра. Нравственная философия // Соловьев В. С. Собрание сочинений. — Фототип. изд. — Брюссель, 1966. — Т. 8.
29. Тацій В. Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення // Правова держава. — К., 2005. — Вип. 16.
30. Тацій В. Про науково-дослідницьку та організаційну роботу Академії правових наук України у 2004 році // Вісник Академії правових наук України. — 2005. — № 2.
31. Україна у світовому інформаційному просторі // Урядовий кур'єр. — 2006. — 17 листоп.
32. Цветков В. В., Горбатенко В. П. Демократія — управління — бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: Монографія. — К., 2001.
33. Цвік М., Жук Н. Динаміка президентської влади в Україні // Вісник Академії правових наук України. — 2006. — № 3.
34. Цыбулевская О. И. Нравственные основания современного российского права // Право и политика. — 2004. — № 4.
35. Шемшученко Ю. С., Бабкін В. Д. Юридична наука України на сучасному етапі // Правова держава. — К., 2005. — Вип. 16.
36. Шигарева Ю. П. Лунгин: «Без стыда нет человека» // Аргументы и факты в Украине. — 2006. — № 48.
37. Ющенко В. Телезвернення Президента до Українського народу з нагоди Дня свободи 22 листопада 2006 року // Урядовий кур'єр. — 2006. — 24 листоп.